

SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA²

Apstrakt

Nagodba odnosno Sporazum o priznanju krivičnog dela sa okrivljenim, kao novi institut krivičnog postupka u našem pravu, predstavlja jednu vrstu pojednostavljene procesne forme, koja je opšteprihvaćena u savremenim krivičnopravnim sistemima. Iako se prvi put uvodi još 2006. godine u Zakonik o krivičnom postupku koji nije stupio na pravnu snagu, primena ovog instituta u krivičnim postupcima Republike Srbije omogućena je tek donošenjem Zakona o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku septembra 2009. godine, a nakon toga u nešto izmenjenom obliku i usvajanjem sada važećeg Zakonika o krivičnom postupku iz 2012. godine.

Dosadašnja praksa zaključivanja sporazuma o priznanju krivičnog dela sa okrivljenim i sve veći broj donetih presuda na osnovu ovog sporazuma u krivičnim postupcima otvorile su mnoge dileme i sporna pitanja u njenoj primeni.

U ovom radu autor je dao kritički prikaz važećih zakonskih odredaba uz analizu i uporednopravnu analizu osnovnih karakteristika sporazuma i presuda na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela, sa posebnim osvrtom na nedostatke važećeg zakonskog uređenja.

Ključne reči: *Zakonik o krivičnom postupku, Sporazum o priznanju krivičnog dela, Okrivljeni, Presuda, sudska praksa.*

1. Uvodne napomene

Institut sporazuma o priznanju krivičnog dela sa okrivljenim ili plea bargaining ima dugu tradiciju primene u pravnim sistemima anglosaksonskog prava, a naročito u državama SAD. Prema statistikama FBI oko 90% krivičnih predmeta se okončava upravo sporazumom o

¹ Viši sudijski saradnik u Višem sudu u Beogradu; Student doktorskih studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu; e-mail: stankovic.bojana09@gmail.com

² Rad je rezultat projekta Prvnog fakulteta Univerziteta u Beogradu „Identitetski preobražaj Srbije“ u oblasti „Reforma krivičnog zakonodavstva Srbije“

priznanju krivice³. Procenjuje se čak, da je pregovaranje o krivici toliko uzelo maha u krivičnim postupcima SAD, da su od 1977.godine, dakle samo nekoliko godina nakon njenog uvođenja u pravni sistem odlukom Vrhovnog suda SAD (slučaj Brady v. United States) do danas, suđenja pred porotom u odnosu na sporazum o priznanju krivice smanjena sa jednog u četiri slučaja na jedno u trideset dva slučaja.⁴ Za razliku od učestale primene sporazuma o priznanju krivice u SAD⁵, u Engleskoj, koja se smatra kolevkom anglosaksonskog prava, ovaj vid pregovaranja sa okrivljenim nikada nije bio predviđen u formi nagodbe okrivljenog i javnog tužioca⁶.

Iako karakterističan za anglosaksonske odnosno adverzijalne krivične postupke, u savremenom krivičnoprocesnom pravu uočava se tendencija postepene konvergencije anglo-američkog i kontinentalnog prava koja ima za rezultat, između ostalog, da se ovaj institut široko prihvata u zakonodavstvima evropskih zemalja, pa se u teoriji govori o izvesnoj zarazi ovim institutom (plea bargaining infection).⁷ Prihvatanje ovog instituta od strane evropskih država znatno kasnije u odnosu na zemlje anglosaksonskog prava, pripisuje se razlozima kulturološke prirode („anglosaksonci“ su osetljiviji na efikasnost postupka), razloge procesnopravne prirode, obzirom na različit procesni položaj oštećenog u postupcima i razlozi organizacione prirode u smislu daleko bližeg odnosa advokata i tužioca u anglosaksonskom pravu⁸.

Uvođenje ove vrste konsensualnog postupka smatra se sastavnim delom krivičnoprocesnih reformi širom sveta pre svega iz želje za procesnom ekonomijom i udovoljenju potrebe država za većom efikasnošću krivičnih postupaka, čime se izbegava formalna istraga istražnog sudije i kontradiktoran postupak koji je sve komplikovaniji povećanjem procesnih prava okrivljenog⁹. Svoj *ratio legis* sporazum o priznanju krivičnog dela ima i u davanju beneficija okrivljenog, pre svega u smislu izricanja blaže kazne i izvesnosti u pogledu visine krivične sankcije.

³ Bureau of Justice Assistance, U.S. Department of Justice, Plea and Charge Bargaining Research Summary, <https://www.bja.gov/Publications/PleaBargainingResearchSummary.pdf>, 01.03.2015.

⁴ Prison Legal News, Dramatic Increase in Percentage of Criminal Cases Being Plea Bargained, <https://www.prisonlegalnews.org/news/2013/jan/15/dramatic-increase-in-percentage-of-criminal-cases-being-plea-bargained>, 01.03.2015.

⁵ Ovde treba imati u vidu da u ukupan broj zaključenih sporazuma u SAD ulaze i delikti koji odgovaraju prešajima u našem pravnom sistemu

⁶ Vidi: V.Bajović, *Sporazum o priznanju krivice*, Magistarska teza odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, 2008., 107-117

⁷ M. Škulić, „Sporazum o priznanju krivice“, Krivičnopravna i procesna zaštita ličnosti, *Pravni život* 10/2009, 287.

⁸ J. Pradel, *Le plaider coupable confrontation des droits américain, italien et français*, Revue internationale de droit comparé, Pariz, 2005., 475.

⁹ S.T. Thaman, *Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases*, Electronic journal of comparative law, 2007. vol 11.3, 1.

Međutim, zakonodavne reforme usmerene na jačanje efikasnosti i na ubrzanju krivičnog postupka, po svojoj prirodi, istovremeno dovode u pitanje poštovanje osnovnih ljudskih prava okrivljenog.¹⁰ Institut sporazuma o priznanju krivičnog dela, sa aspekta krivičnopravne teorije, oponira načelu materijalne istine¹¹ i pravu na pravično suđenje. Kada govorimo o načelu materijalne istine, sporazum o priznanju krivičnog dela se oslanja pretežno na priznanje okrivljenog, pa su moguće situacije da okrivljeni prizna delo koje nije izvršio, iz nekih osobitih razloga, a moguće i zbog straha od suđenja.

Pravo na pravično suđenje predviđeno je članom 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kojim se između ostalog proklamuje pravo na jednakost stranaka u korišćenju procesnih prava. O narušavanju ovog prava može se govoriti kada je zakonom ograničena mogućnost zaključenja sporazuma s obzirom na zaprećenu kaznu, pa je time nekim okrivljenima omogućeno pravo na sporazum o priznanju krivičnog dela, a nekima je uskraćeno. Takođe, izricanje blaže sankcije okrivljenom koji je priznao krivično delo u odnosu na okrivljenog koji je insistirao na svom pravu na porotno suđenje u suprotnosti je sa pretpostavkom nevinosti.¹²

U zakonima evropskih država koje danas primenjuju ovaj institut, sporazum o priznanju krivičnog dela uveden je u različitim modalitetima. U Nemačkoj je praksa pregovora van sudnice bila poznata godinama kao *absprache*, a suština ovih pregovora bila je da se okrivljenom koji prizna krivicu obeća izricanje blaže kazne ili povlačenje pojedinih optužbi¹³, dok je formalno uvođenje sporazuma usledilo tek 2009. godine. U krivičnoprocesnom zakonu Italije, svojevrsan vid sporazuma našao je mesto uvođenjem instituta izricanja kazne na zahtev stranaka *patteggiamento*, kod koga se tužilac i okrivljeni samostalno dogovaraju oko kazne i predlažu je sudiji¹⁴. U Francuskoj je primena sporazuma o priznanju krivičnog dela uspostavljena institutom *comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité* (CRPC) kojim se dozvoljava pregovaranje u odnosu na ograničeni broj krivičnih dela (delikta).¹⁵

¹⁰ G. Tomašević, *Kazneno procesno pravo, Opći dio: Temeljni pojmovi*, Split, 2011., 187.

¹¹ M. Škulić, *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2014., 83-86

¹² V. Bajović, 114.

¹³ Ibid., str. 118-119; Više o tome- T. Swenson, „*The German „Plea Bargaining“ debate*, 1995, 392-400

¹⁴ Ibid., 129.

¹⁵ Čl. 495-7 do 495-16 Code de procédure pénale Više o tome: B. Buouloc, G. Stefani, G. Levasseur: *Procédure pénale*, Dalloz, Pariz, 2014., 863-865

2. Zaključenje sporazuma o priznanju krivičnog dela

2.1. Pojam sporazuma i krivična dela za koje se sporazum može zaključiti

U krivičnoprocesnom zakonodavstvu Republike Srbije sporazum o priznanju krivice je uveden Zakonom o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku iz 2009. godine, ali svoju potpunu „ekspanziju“ doživljava tek nakon donošenja Zakonika o krivičnom postupku iz 2012.godine¹⁶. O tome svedoči činjenica da u postupcima pred Posebnim odeljenjem Višeg suda u Beogradu za razliku od ukupno 13 presuda donetih na osnovu zaključenih sporazuma o priznanju krivice prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku od 2001.godine, za prvih godinu i po dana primene Zakonika iz 2012.godine, doneto je 100 presuda na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela¹⁷.

Zakonik o krivičnom postupku (u daljem tekstu ZKP) ne daje preciznu definiciju sporazuma o priznanju krivičnog dela¹⁸, već predviđa uslove pod kojima se sporazum može zaključiti. Po svojoj pravnoj prirodi, sporazum o priznanju krivičnog dela predstavlja saglasnost volja između stranaka u krivičnom postupku sačinjen u pisanoj formi koji mora biti odobren od strane suda. U formalnom smislu, sporazum o priznanju krivice odnosno krivičnog dela, može se definisati kao konsensualno rešavanje predmeta krivičnog postupka na osnovu odgovarajuće saglasnosti volja stranaka o kojoj konačnu reč daje krivični sud¹⁹.

Učesnici u zaključenju sporazuma o priznanju krivičnog dela su javni tužilac, okrivljeni i njegov branilac. Zakonodavstva pojedinih zemalja proširuje krug učesnika utoliko što se daje aktivniju ulogu sudije i drugih subjekata u zaključenju sporazuma. U SAD je Federalnim zakonima zabranjeno sudiji da učestvuje u zaključenju sporazuma o priznanju krivice. Međutim, prilikom zaključivanja sporazuma o priznanju krivice za najteže vrste krivičnih dela kao što su krivična dela za koje je propisana smrtna kazna, potrebno je odobrenje od strane Ministarstva

¹⁶ Zakonik o krivičnom postupku, *Sl.Glasnik RS*, 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014

¹⁷ A.Trešnjević, „Dileme u primeni sporazuma o priznanju krivičnog dela“, *Bilten Vrhovnog kasacionog suda* 2/13, Beograd, 245.

¹⁸ Zakonik unosi terminološke promene, jer je sporazum o priznanju „krivice“ sada nazvan sporazum o priznanju „krivičnog dela“, što se smatra adekvatnijim rešenjem budući da je krivica u krivičnom pravu samo jedan od elementa bića krivičnog dela.

¹⁹ M.Škulić, (2009), 287.

pravde SAD²⁰. U Nemačkoj sporazum je produkt dogovora svih strana i to javnog tužioca, odbrane i predsednika veća, pri čemu se predsednik veća ne može obavezati na poštovanje dogovora oko beneficija datim okrivljenom u zamenu za priznanje, naročito kada o sporazumu odlučuje veće od troje ili petoro sudija.²¹

Zakonik o krivičnom postupku iz 2001.godine (sa izmenama 2009.godine), ograničavao je krug krivičnih dela u odnosu na koja se sporazum može zaključiti, pa tako je sporazum o priznanju krivice bio isključivo dozvoljen u pogledu krivičnih dela za koja je zaprećena kazna do 12 godina. Važećim ZKP-om se više ne postavljaju ograničenja u pogledu krivičnih dela za koje se može zaključiti sporazum.

Italijanski zakonik o krivičnom postupku je predviđao najpre da optuženi i državni tužilac mogu sporazumeti o priznanju krivičnih dela za koje su propisane alternativne sankcije ili novčana kazna, da bi izmenama Zakonika iz 2003.godine bio proširen krug krivičnih dela na ona za koja je kao glavna kazna zaprećena kazna zatvora do sedam i po godina²². U francuskom pravu, sporazum o priznanju krivičnog dela se može zaključiti za lakša krivična dela-delikte za koja je zaprećena novčana kazna ili zatvor do 5 godine, ali se isključuje mogućnost zaključenja sporazuma za krivična dela ubistva iz nehata, politička dela, krivična dela učinjena putem sredstava javnog informisanja i dr.²³

Postoje oprečna mišljenja o tome da li je opravdano da se sporazum o priznanju krivičnog dela može odnositi na svako krivično delo bez obzira na vrstu i težinu istog. Kritičari ovog rešenja vide opasnosti u izricanju blagih krivičnih sankcija i mogućnosti da dođe do neujednačene kaznene politike od strane višeg suda. Takođe, upućuje se kritika da se sporazum o priznanju krivičnog dela ne treba zaključivati za naročito teška dela.

2.2. Postupak pregovaranja i zaključenja sporazuma

Postupak pregovaranja i zaključenja sporazuma nije predviđen ZKP-om i u praksi je neformalnog karatera i odvija se „iza zatvorenih vrata“ između javnog tužioca i okrivljenog odnosno njegovog branioca.

Sam čin nagodbe odnosno pregovaranje oko zaključenja sporazuma započinje se u najvećem broju slučajeva na inicijativu branioca

²⁰ D.Nikolić, *Sporazum o priznanju krivice i njegov doprinos efikasnosti postupanja u krivičnim stvarima*, Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima i alternativne sankcije, Beograd, 2009., 114.

²¹ Vidi: T. Swenson, 5.

²² V.Turanjanin, „Sporazum o priznanju krivice u pravu evropskih zemlja: primjer Italije“, *Strani pravni život* 2/2011, Beograd, 155.

²³ B.Buouloc, G.Stefani, G.Levasseuer, 863.

ili okrivljenog. U tužilačkoj praksi, insistira se da predlog bude u pisanoj formi. Sadržina predloga nije određena, ali je jasno da je reč o ponudi za zaključenje sporazuma, u smislu slobodne i dobrovoljne izjave volje²⁴. U praksi, zamenik javnog tužioca uz konsultaciju sa javnim tužiocem, diskreciono odlučuje pod kojim okolnostima će prihvatiti sporazumevanje i koje uslove će ponuditi. Javni tužilac ne vodi zapisnik o toku samih pregovora niti sačinjava službene beleške o komunikaciji sa braniocem okrivljenog ili o eventualnim promenama o uslovima sporazuma.

U Hrvatskoj, državno veće tužioca je donelo Pravilnik o postupanju tokom sporazumevanja sa okrivljenim o uslovima priznavanja krivice i sankcije, kojim su date obavezujuće smernice u vođenju pregovora o priznanju krivice. U „preambuli“ ovog upustva navedeno je da je isto i doneto u nameri da javna tužilaštva tokom vođenja pregovora o krivici i sankciji postupaju na isti način kako bi se učinocu krivičnog dela izrekla kazna ili primenila druga mera u granicama zakona i na osnovu stepena krivice, vrste dela i svrhe kažnjavanja, ali u granicama koje javno tužilaštvo smatra primerenim²⁵. Javni tužilac, između ostalog, ne može a priori odbiti da se upusti u pregovore o zaključenju sporazuma, već je dužan da razmotri najpre da li su ispunjeni zakonski uslovi, da li se sporazumom omogućava izbegavanje rasprave i omogućava brže rešavanje drugih predmeta, da li će se sporazumom u značajnoj meri uštedeti troškovi postupka, te da li će se na ovaj način poštediti osetljivi svedoci od negativnih uticaja davanja iskaza na glavnom pretresu i sekundarne viktimizacije.²⁶

ZKP Republike Srbije predviđa obavezno prisustvovanje branioca u postupku sporazumanja kao jedan od slučajeva obavezne odbrane okrivljenog. U praksi Evropskog suda za ljudska prava, zauzeto je stanovište da se osuđujuća presuda može temeljiti na priznanju krivice samo ukoliko je priznanje dato uz prisustvo branioca, jer je u suprotnom povređeno pravo odbrane i čl.6.st.1.Evropske konvencije.²⁷

Uloga branioca kao učesnika u postupku zaključenja sporazuma je od krucijalnog značaja, budući da on najčešće i savetuje svog klijenta da zaključi sporazum, pa samim tim od njegove procene i veštine pregovaranja zavisi u mnogome ishod postupka. Kako bi obezbedio da okrivljeni razume sporazum i odluči se za pregovaranje, branilac treba

²⁴ D.Nikolić, *Sporazum o priznanju krivice kao forma ubrzanja krivičnog postupka*, Reforma krivičnog pravosuđa, Niš, 2010., 205.

²⁵ Naputak o postupanju tijekom sporazumjevanja s osumnjičenikom/okrivljenikom o uvjetima priznavanja krivnje i sankcije broj O-2/09 od 17.02.2010., Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, Zagreb, 3.

²⁶ Ibid., 3 i 4

²⁷ *v.Saldaz v. Turkey*, Application no.36391/02 od 27.11.2008., [http://hudoc.echr.coe.int/?i=001-89893#{"itemid":\["001-89893"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/?i=001-89893#{), 05.10.2015.

da na osnovu procene mogućih dokaza i odredaba koje će se primeniti, ukaže na različite alternativne scenarije onoga će se dogoditi ako prihvati sporazum²⁸. U SAD, branilac je dužan da prenese svaku ponudu tužioca o priznanju krivičnog dela i da obezbedi da njegov klijent u potpunosti razume mogućnosti i rizike povezane sa njegovom odlukom. Može se u određenom smislu pretpostaviti da ista obaveza postoji i po novom ZKP-u, iako nije izričito navedena.²⁹

2.3. Sporazum o priznanju krivičnog dela-sadržina i predmet

U pogledu sadržine sporazuma o priznanju krivičnog dela ZKP u obavezne elemente ubraja: opis krivičnog dela koje je predmet optužbe, priznanje okrivljenog da je učinio krivično delo, sporazum o krivičnoj sankciji, troškovima krivičnog postupka, oduzimanju imovinske koristi i imovinskopravnom zahtevu, ukoliko je podnet, izjavu o odricanju stranaka i branioca od prava na žalbu i potpis stranaka i branioca.

Opis krivičnog dela činjenično odgovara opisu koji je sadržan u inicijalnom aktu tužioca, te u tom smislu mora sadržati sva obeležja krivičnog dela za koje se okrivljeni osuđuje. Tužilac, kao i u redovnom postupku u skladu sa činjeničnim opisom dela može izmeniti pravnu kvalifikaciju u sporazumu. Međutim, sporno je da li se izmena optužnice odnosno pravne kvalifikacije u sporazumu može odnositi na fazu pre glavnog pretresa³⁰.

U nemačkom pravu je izričito zabranjeno da predmet sporazuma bude pravna kvalifikacija, odnosno pravna ocena krivičnog dela, s tim da sporazum može da sadrži određene elemente oportuniteta krivičnog gonjenja, jer se njime može dogovoriti i odstupanje od krivičnog gonjenja za pojedina krivična dela, kada se radi o gonjenju za krivična dela u sticaju³¹.

Preduslov za zaključenje sporazuma o priznanju krivičnog dela je priznanje okrivljenog koje predstavlja izričitu, nedvosmisleni i formalnu izjavu okrivljenog da je učinio krivično delo koje je predmet sporazuma.

U pogledu dogovora oko vrste, mere ili raspona kazne ili druge krivične sankcije, sporazumom se može odrediti tačno određena

²⁸ R.Ločari, Veštine zastupanja u krivičnom postupku, *Priručnik za advokate, Projekat „Podizanje kapaciteta advokature za postupanje u krivičnim postupcima“*, Beograd, 2013., 10.

²⁹ Ibid., 10.

³⁰ Čl.409.st.1 Zakonika o krivičnom postupku, propisuje da javni tužilac može u toku glavnog pretresa da ukoliko oceni da izvedeni dokazi ukazuju da je činjenično stanje drugačijeg od onog iznetog u optužnici izmeni optužnicu.

³¹ S.Pürmer, *Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Njemačke*, (prevod dela: Strafprozessordnung -StPO, prevodilac:Avdić E.), Sarajevo, 2011., 22.; više o tome: M.Škulić:„Dominantne karakteristike osnovnih velikih krivičnoprocesnih sistema i njihov uticaj na reformu srpskog krivičnog postupka“, *Crimen2/2013*, Beograd, 2013., 197.

kazna ili raspon kazne u skladu sa zakonom propisanim minimumom i maksimumom zaprećene kazne. U situaciji kada su se javni tužilac i okrivljeni dogovorili samo oko raspona kazne, oni prihvataju svaku kaznu koju sud odredi u okviru predloženog raspona³².

U francuskom pravu, tužilac može na inicijativu ili po službenoj dužnosti predložiti određenu krivičnu sankciju, a kazna zatvora ne može biti prevazići godinu dana³³. Zakonik Italije predviđa da izrečena kazna može biti umanjena za 1/3 i ne sme da prelazi 5 godina zatvora, pri čemu sud može i ukoliko odbije da zaključi sporazum okrivljenom ublažiti kaznu za 1/3, jer je pokazao spremnost da pregovara³⁴. Zanimljivo je da u nemačkom pravu, sud ne može optuženom da „obeća“ tačno određenu kaznu, već samo ima mogućnost da odredi mogući raspon kažnjavanja kaznom određene vrste, što znači da se utvrđuje minimum i maksimum kazne zatvora ili novčane kazne.³⁵ Konačna kazna se utvrđuje na glavnom pretresu i najčešće u sudskoj praksi ove zemlje, sudija izriče upravo tu gornju granicu, pri čemu je moguće i da uz blagovremeno obaveštavanje okrivljenog izrekne i kaznu koja prelazi dogovoreni limit.³⁶

U okviru sporazuma o priznanju krivičnog dela javni tužilac i okrivljeni će se sporazumeti oko troškova krivičnog postupka i oduzimanja imovinske koristi, dok visinu istih može odredi sud³⁷. Ako ovlašćeno lice nije postavilo imovinskopravni zahtev javni tužilac će ga pre zaključenja sporazuma pozvati da podnese zahtev.

Osim obaveznih elemenata, prilikom zaključenja sporazuma o priznanju krivičnog dela javni tužilac i okrivljeni se mogu sporazumeti i oko drugih pitanja. Zakonikom se posebno izdvaja izjava javnog tužioca o odustajanju od krivičnog gonjenja za krivična dela koja nisu obuhvaćena sporazumom o priznanju krivičnog dela, izjava okrivljenog o prihvatanju obaveze iz člana 283 stav 1 ZKP i sporazum u pogledu imovine proistekle iz krivičnog dela. Stranke se mogu sporazumeti da javni tužilac da saglasnost za ukidanje pritvora prema okrivljenom, ali ona ne obavezuje sud. Takođe, u sudskoj praksi je zauzet stav da sporazum može sadržati i obavezu javnog tužioca da će dati saglasnost za uslovno otpuštanje kada se za to budu stekli uslovi.³⁸

³² G.Ilić et al., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni Glasnik, knjiga 29, Beograd, 2012., 669.

³³ B.Buouloc, G.Stefani, G.Levasseuer, 863.

³⁴ V.Turanjanin, 155.

³⁵ M.Škulić (2013), 197.

³⁶ J.Turner Ioncheva, *Judicial Participation in Plea Negotiations*, A comparative View, 222., cit. po: V.Bajović, 122.

³⁷ M.Grubač, T.Vasiljević, *Komentar zakonika o krivičnom postupku*, Projuris, 2013., 578.

³⁸ Rešenje Apelacionog suda u Beogradu Kž2.Po1.212/12

3. Donošenje presude na osnovu sporazuma

3.1. Podnošenje sporazuma sudu i nadležnost za odlučivanje

Sporazum se može zaključiti od donošenja naredbe o sprovođenju istrage pa sve do završetka glavnog pretresa. Do donošenja Zakona o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupka³⁹ poslednji procesni momenat za zaključenje sporazuma bio je izjašnjenje optuženog o optužbi na glavnom pretresu. Izmene u ovom smislu svakako pogoduju okrivljenom koji sada ima mogućnost da i nakon sprovedenog dokaznog postupka „kalkuliše“ da li je povoljnije da postupak okonča nagodbom, ali i tužiocu koji zaključuje nagodbu nakon što je sud već utvrdio činjenice za rešavanje krivičnopravne stvari i odmeravanje kazne. Iako se može postaviti pitanje ekonomičnosti i svrsishodnosti, predviđanje mogućnosti da se usvoji sporazum stranaka u kasnijim procesnim stadijumima ima smisla, jer je sud, na osnovu već preduzetih dokaznih radnji u mogućnosti da pre donošenja presude proveriti činjeničnu i pravnu osnovanost optužnice.⁴⁰

U SAD, zaključenje sporazuma o priznanju krivice nije ograničeno na određenu fazu postupka, već je čak pojedinim federalnim zakonima dozvoljeno da se zaključi i u žalbenom postupku. U Italiji tzv. patteggiamento se može podneti sudu do otvaranja glavne rasprave u prvostepenom postupku u redovnom postupku i u posebnim postupcima⁴¹.

O sporazumu o priznanju krivičnog dela odlučuje organ postupka u zavisnosti od faze postupka u kojoj se sporazum zaključuje. Sudija za prethodni postupak odlučuje o sporazumu ukoliko je podnet sudu pre potvrđivanja optužnice, a nakon potvrđivanja optužnice predsednik veća. Ako je sporazum o priznanju krivičnog dela zaključen pre podizanja optužnice, javni tužilac će zajedno sa sporazumom dostaviti sudu i optužnicu koja čini sastavni deo ovog sporazuma.

3.2. Odluke o sporazumu o priznanju krivičnog dela

Sud će najpre utvrditi da li sporazum sadrži obavezne elemente, te ukoliko utvrdi da neki element nedostaje neće se upuštati u „osnovanost“ samog sporazuma već će isti rešenjem odbaciti. Razlog za odbacivanje sporazuma je i ukoliko na ročište nije došao okrivljeni koji je uredno pozvan, a koji nije opravdao izostanak.

Meritorna odluka o sporazumu o priznanju krivičnog dela donosi se na ročištu bez prisustva javnosti, na koje se pozivaju samo javni tužilac,

³⁹ Zakon o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupka, *Sl. Glasnik RS* 55/2014

⁴⁰ S.T.Thaman, 28.

⁴¹ V.Turanjanin, 158.

okrivljeni i njegov branilac. U situaciji kada se sporazumom oduzima imovina proistekla iz krivičnog dela, sud može na ročište pozvati treća lica od kojih se oduzima imovina, a shodno odredbama Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela.⁴²

Na ročište se ne poziva oštećeni niti njegovoj punomoćnik niti je potrebna njegova saglasnost za prihvatanje sporazuma. U hrvatskom zakoniku, oštećeni je imao identičan položaj, ali je izmenama zakonika od decembra 2013. godine, utvrđena obaveza tužioca da pre zaključivanja sporazuma pribavi saglasnost žrtve, ako se radi o krivičnim delima protiv života i tela i protiv polnih sloboda za koja je propisana kazna zatvora teža od 5 godina.

Sud će presudom prihvatiti sporazum o priznanju krivičnog dela i oglasiti okrivljenog krivim ako utvrdi da je okrivljeni svesno i dobrovoljno priznao krivično delo, da je svestan svih posledica sporazuma, da se odriče prava na suđenje i da prihvata ograničeno pravo na ulaganje žalbe protiv odluke suda. Takođe, neophodno je da postoje i drugi dokazi koji nisu u suprotnosti sa priznanjem okrivljenog da je učinio krivično delo. Ukoliko se javni tužilac sa okrivljenim sporazumeo i oko odustanka od krivičnog gonjenja za neka dela, sud će u tom delu doneti presudu kojom odbija optužbu.

Prilikom usvajanja sporazuma, sud nema ingerenciju da menja pravnu kvalifikaciju niti krivičnu sankciju dogovorenu sporazumom, već samo vodi računa da krivična sankcija bude u skladu sa krivičnim zakonom, što podrazumeva pravilnu primenu odredaba o sticaju, ublažavanju kazne i uračunavanju pritvora, dok ne ceni adekvatnost odmerene kazne. Navedeno dalje znači, da ukoliko su se okrivljeni i javni tužilac dogovorili oko mere i visine krivične sankcije, sud nema mogućnost da sporazum odbije ukoliko nalazi da je dogovorena sankcija neadekvatna izvršenom krivičnom delu i drugim okolnostima od kojih zavisi odmeravanje kazne.

U uporednopravnim zakonima nailazimo na drugačija rešenja ovog pitanja.⁴³ U nemačkom pravu, sporazum suštinski nije „zakovan“, jer ako se, u međuvremenu, pojave nove okolnosti iz kojih proizlazi da predloženi raspon kažnjavanja nije adekvatan u odnosu na krivično delo sud se ne smatra vezanim sporazumom.⁴⁴ U francuskom pravu, sporazum stranaka mora proći postupak „homologacije“ pred sudom, kojem prethodi javno ročište na kojem sud saslušava okrivljenog i dužan je da proveri činjenično stanje, pravnu kvalifikaciju i opravdanost kazne. Ukoliko su svi uslovi za prihvatanje sporazuma ispunjeni, sud ipak može

⁴² V. Vučinić, A. Trešnjev, *Priručnik za primenu Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, 2013., 300.

⁴³ V. S.T. Thaman, 18.

⁴⁴ M. Škulić (2013), 197.

odbiti sporazum ako oceni da bi sprovođenje postupka bilo opravdano imajući u vidu prirodu činjenica, položaj oštećenog, interes društva za suđenjem i slično.⁴⁵ U Italiji, sud ispituje da li su stranke postavile ispravnu kvalifikaciju krivičnog dela i da li je kazna odgovarajuća, uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja⁴⁶. Ova odredba je uneta u zakon pod uticajem Ustavnog suda, koji je u svojoj odluci iz 1990. godine zauzeo stav da sud mora da procenjuje adekvatnost dogovorene kazne.⁴⁷

Sud će odbiti sporazum o priznanju krivičnog dela ukoliko neki od navednih uslova nisu ispunjeni ili ukoliko utvrdi da postoje razlozi za obustavu postupku. Da bi sud utvrdio da nema dovoljno dokaza za opravdanu sumnju da je okrivljeni učinio delo koje je predmet optužbe ili da postoje dokazi koji su u suprotnosti sa priznanjem okrivljenog, potrebno da je da se upusti u osnovanost predmeta optužbe i postojećih dokaza. Postavlja se pitanje koliko je sud u fazi pre donošenja optužnice, kada ista u postupku sudskog ispitivanja nije potvrđena faktički u mogućnosti da to i učini. Za razliku od našeg važećeg rešenja, izmenama Zakona o kaznenom postupku iz 2012. godine u Hrvatskoj, u članu 62 je predviđeno da se zaključenje Sporazuma i odlučivanje o njemu vezuje za sednicu optužnog veća, na kojoj se optužnica potvrđuje.

Posledica odbijanja sporazuma je nemogućnost korišćenja priznanja okrivljenog u daljem toku postupka, dok sudija koji je doneo rešenje o odbijanju sporazuma ne može učestvovati u daljem toku krivičnog postupka protiv okrivljenog. Takođe, sudija koji je odbio sporazum o priznanju krivičnih dela u odnosu na jednog od (sa)okrivljenih, ne bi trebao da učestvuje u daljem toku postupka prema drugim okrivljenima⁴⁸.

3.3. Pravni lekovi

Odluka o sporazumu o priznanju krivičnog dela se dostavlja okrivljenom, braniocu i javnom tužiocu. Kao što smo prethodno naveli, obavezan element sporazuma o priznanju krivičnog dela je izjava o prihvatanju prava na ograničenu mogućnost izjavljivanja žalbe, pa samim tim, stranke su onemogućene da pobijaju presudu iz svih zakonom predviđenih žalbenih razloga. Žalba se može izjaviti samo zbog postojanja razloga za obustavu krivičnog postupka ili ako se presuda ne odnosi na

⁴⁵ J.Pradel, 485.

⁴⁶ Ibid., 484; V.Turanjanin, 156-157

⁴⁷ Ibid., 157.

⁴⁸ Ovakav stav je zauzeo Apelacioni sud odgovarajući na sporna pitanja Višeg suda u Beogradu, <http://www.bg.ap.sud.rs/cr/articles/sudska-praksa/odgovori-na-pitanja-podrucnih-sudova/krivicno-odeljenje/odgovori-krivcnog-odeljenja-na-pitanja-viseg-suda-u-beogradu.html>, 05.10.2015

predmet sporazuma⁴⁹ u roku od osam dana od dana dostavljanja presude.

U uporednom pravu, nailazi se na različita rešenja, pa tako u nekim zemljama (Italija, Španija) okrivljenom je uskraćeno pravo žalbe samo ukoliko presuda ne odstupa od sporazuma koji je zaključen, u drugim (Francuska) pravo na žalbe je dozvoljeno iz svih zakonskih razloga, dok se u nekim, pravo žalbe ili mogućnost ulaganja habeas corpus može posebno prevideti sporazumom (SAD)⁵⁰. Ograničeno pravo žalbe opravdava se sprečavanjem okrivljenog da eventualno prikriva dokaze tokom sporazumevanja, a da potom osporava ispravnost presude⁵¹.

Žalbu protiv presude kojom se usvaja sporazum o priznanju krivičnog dela mogu izjaviti javni tužilac, okrivljeni i branilac. Iako se radi o sui generis presudi, smatra se da su neopravdano isključena ostala lica koja prema opštim odredbama ZKP mogu izjaviti žalbu na presudu, kao što su oštećeni⁵², treća lica, čija se imovina koja je proistekla iz krivičnog dela oduzima, ali i druga lica ovlašćena na izjavljivanje žalbe⁵³. Uskraćivanje prava žalbe oštećenom doprinosi nepoštovanju interesa oštećenog krivičnim delom ne samo u materijalnopravnom aspektu, već i njegovom interesu za pravični ishod postupka⁵⁴.

U pogledu mogućnosti podnošenja vanrednih pravnih lekova, ZKP ne govori izričito o dozvoljenosti izjavljivanja zahteva za ponavljanje postupka i zahteva za zaštitu zakonitosti na presudu kojom je prihvaćen sporazum, ali primenjujući opšte odredbe u pogledu uslova za izjavljivanje vanrednih pravnih lekova u krivičnom postupku, smatramo da nema zakonskih prepreka za njihovu analognu primenu. Presuda doneta na osnovu sporazuma o priznanju krivičnog dela se u postupku vanrednih pravnih lekova može ispitati samo u korist okrivljenog, bilo da se radi o određenoj zloupotrebi iz koje je proizašao sporazum ili je u pitanju određena povreda zakona⁵⁵.

4. Zaključna razmatranja

Institut sporazuma o priznanju krivičnog dela je privukao pažnju stručne javnosti, o čemu svedoče mnogobrojni do sada objavljeni pisani

⁴⁹ Ako sud povredi identitet dela u pogledu kojeg je zaključen sporazum i izrečene kazne npr. izrekne strožiju ili blažu kaznu od one koja je dogovorena.

⁵⁰ S.T. Thaman, 34.

⁵¹ D.Krapac, "Presuda na zahtjev stranaka u stadiju istrage u hrvatskom kaznenom postupku", *Decenium Moztanice*, Rijeka, 2008., 137-150

⁵² M.Škulić, G.Ilić, *Novi zakonik o krivičnom postupku Srbije – Kako je propala reforma, šta da se radi?*, Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, 2012., 91.

⁵³ A. Trešnjev, 261.

⁵⁴ M.Škulić, G.Ilić, 93.

⁵⁵ M.Škulić (2009), 302.

radovi od strane teoretičara, uvažanih profesora prava do praktičara – sudije i tužioca koji ovaj institut sprovode u praksi, u kojima se nepodeljeno ukazuje na prednosti ove konsensualne forme postupanja. Tendencija sve šire primene ovog instituta u svetu, ima svoje opravdanje u činjenici da se njegovom primenom doprinosi jačanju načela efikasnosti krivičnog postupka izbegavanjem dugotrajnih i skupih postupaka kojima se utvrđuje krivica i osuda okrivljenih kako za činjenično i pravno jednostavna krivična dela tako i za ona najteža i činjenično najkomplikovanija krivična dela. Države koje u svojim zakonodavstvima predviđaju ovaj institut svakako vide svoj interes u bržem i ekonomski isplativijem rešavanju predmeta krivičnog postupka.

Pored brojnih prednosti, iskustva u primeni različitih modaliteta sporazuma o priznanju krivičnog dela pokazala su i određene nedostatke i nesavršenosti o kojima mnogi kritičari u teoriji krivičnog procesnog prava govore. Ovi nedostaci svojstveni su svim oblicima konsensualnog rešavanja postupka i odnose pre svega na pasivnu ulogu sudije koji nema obavezu da utvrđuje činjenice i dokaze na osnovu kojih donosi presudu u krivičnom postupku. Postupak zaključivanja sporazuma nije transparentan za javnost, a u nekim pojedinim zakonskim rešenjima ni za neposredno zainteresovane strane kao što je oštećeni odnosno žrtva krivičnog dela. Primena ovog instituta neminovno oponira i osnovnim postulatima krivičnog procesnog prava, ali i prava okrivljenog na pravično suđenje. Na kraju, prenošenje moći odlučivanja sa sudije na tužioca i ovlašćenja u pogledu odmeravanja kazne može prerasti u arbitrnost i samovolju.

Imajući izneto u vidu, čini se da je za zakonodavca i za sud pravi izazov da pronađu balans između postizanja efikasnosti i brzog rešavanja predmeta i očuvanja osnovnih postulata krivičnog procesnog prava uz umanjenje rizika da će nevini biti osuđeni.

Sledeći savremene trendove, srpsko zakonodavstvo je u važećem Zakoniku o krivičnom postupku, otvorilo široku mogućnost za primenu ovog instituta u postupku u kojem dolazi do izražaja uloga javnog tužioca koji, primenjujući ovaj institut, sada odlučuje u skladu sa načelima efikasnosti i svrsishodnosti, ali i u skladu sa načelom legaliteta i načelom materijalne istine, vodeći računa o načinu odmeravanja i svrsi krivične sankcije na isti način na koji vodi i sud tokom redovnog krivičnog postupka.

Međutim, dosadašnja primena ovog instituta u srpskoj praksi izaziva određene dileme u njenoj primeni koje ukazuju na potrebu da se postojeća zakonska rešenja moraju izmeniti i dopuniti. Iskustva zemalja koja duže primenjuju ovaj institut i njihova zakonska rešenja o kojima je bilo reči u ovom radu svakako mogu biti od velike koristi za eventualne buduće izmene.

Predviđanjem zakonskih odredbi ili posebnog podzakonskog akta kojima bi se postupanje tužioca u zaključenju sporazuma formalizovalo utvrđivanjem forme i pravila u postupanju, uvođenjem jasnih kriterija u „odabiru“ okrivljenih sa kojima se stupa u pregovor za zaključenje sporazuma, a naročito uspostavljanjem aktivnije uloge suda u zaključivanju sporazuma i prilikom odmeravanje kazne i na kraju, predviđanjem aktivne uloge oštećenih kao učesnika u sporazumu kroz uvođenje mehanizama koji bi njih uključili u proces zaključivanja sporazuma, mogla bi se uspostaviti kontrola javnog tužioca i istovremeno bi se doprinelo jačanju osnovnih načela krivičnoprocesnog prava, a naročito prava okrivljenog na pravično suđenje. Određeni vid kontrole rada javnog tužioca mogao bi se ustanoviti uvođenjem kontrole optužnice od strane sudskog veća koju tužilac dostavlja sudu uz sporazum o priznanju krivičnog dela.

Na kraju možemo zaključiti da je sporazum o priznanju krivičnog dela u srpskom krivičnom procesnom pravu prihvatljiv institut, koji, međutim, zahteva dodatne zakonodavne izmene koje će uz očuvanje mnogobrojnih prednosti ovog instituta, eliminisati njegove nedostatke na koje smo u ovom radu ukazivali i na taj način potpunije doprineti ostvarenju ekonomičnosti i efikasnosti krivičnog postupka a naročito svojevrsnoj humanizaciji postupka.

Bojana Stankovic

High Court in Belgrade, senior judicial assistant

PhD student, Faculty of Law University of Belgrade

GUILTY PLEA AGREEMENT

Summary

As a new criminal procedure concept in our legal system, guilty plea bargain, i.e. guilty plea agreement with a defendant represents a simplified procedural form that has been widely accepted in modern systems of criminal law. Guilty plea agreement was introduced by the Act on Modifications and Amendments to the Criminal Procedure Code in September 2009 and further grounds in that respect were provided in 2012, with the passage of the current Criminal Procedure Code. This paper offers a critical overview of the existing legal provisions, alongside the analysis and cross-legal comparison of basic characteristics of the guilty plea agreement concept and thereupon

based judgments, with a particular reference to the deficiencies of the current legal framework and issues arising from the ongoing judicial practice. Given the fact that it has been more than 5 years since the beginning of the implementation of plea bargaining, along with increasing numbers of judgments rendered on the basis of such agreements in criminal cases, open up multiple dilemmas and issues regarding its application in practice.

In spite of the numerous advantages offered by the guilty plea agreement concept and thereupon based judgments, plea bargaining also features significant disadvantages such as the marginalisation of the victim, the lack of transparency and control of procesutor act in the agreements and the lack of judicial review of the well-foundness of the indictment, which would precede the adoption of the settlement and the confirmation of the indictment. Special consideration is given to the issue of the limited possibility for court to review and reject the settlement between the parties.

The challenge for legislators and courts is to find the right balance between achieving efficiency and fast settlement of cases and the preservation of the basic postulates criminal procedure rights and mitigating the risk that innocent persons will be convicted of crime and that convictions are based on procedures which allow the courts to assess the credibility and strength of the evidence.

Key words: Criminal Procedure Code, Guilty plea agreement, defendants, judgment, judicial practice